

Slobodan Ivkov

OMAŽ ŽILU VERNU

Žak Tardi: „LEDENI DEMON“, izdavači Mihailo Kurtović („Art 9“) i „MDM Komerc“, Beograd, 1997.

Možda grešim, ali mislim da će se tek u potonjim vremenima pokazati kako je, potpuno neopravdano, od strane stručne javnosti skoro sasvim nezapaženo prošla pojava jednog od najvažnijih prevedenih stripskih projekata u Srbiji devedesetih. Skoro pola decenije je bio jedini u svom rangu, što po formi, što po sadržaju. I danas je svojevrsni presedan, u šta mogu da se uvere svi koji u knjižarama na njega obrate pažnju. Ovim tekstom ću pokušati da prevedim bar unekoliko ispravim, a usput i da obrazložim svoje izneto mišljenje.

Pred nama se s proleća 1997. godine potpuno neočekivano našao, ispostaviće se kasnije, jedini tokom te sezone, ali i bar tri naredne, u Srbiji objavljen prevedeni i u takvom obliku preštampani samostalni stripski album, zaokružena priča izvan nekog dužeg ili šireg narativnog ciklusa (ili neke serije sa jednim nosećim likom, kakav je, na primer, „Princ Valijant“), potpuno legalni strip sa plaćenom nadoknadom za izdavačka prava (ovo se mora naglasiti, s obzirom na poznato stanje u našem izdavaštvu) francuskom izdavaču, album koji je u štamparsko-grafičkom pogledu u potpunosti realizovan po najvišim, za slična izdanja važećim svetskim standardima: tvrd povez, četvorobojne plastificirane korice, štampani „forzec“ i „nahzec“, luksuzna hartija „kunstdruk“ za tabake... Čak i to što je

štampa jednobojna (crna) nije mana. Naprotiv, potpuno je u funkciji originalne umetnikove ideje da i u narativnom i u vizuelnom smislu oponaša duh ilustriranih pustolovnih romana, najpre Vernovih, iz devetnaestog veka. Kada se uporedi naše i originalno francusko izdanje, jedina razlika je nešto malo manji format našeg albuma.

Autor „Ledenog Demona“ je francuski stripar Žak Tardi (Jacques Tardi). O njemu ćemo nešto kasnije. Prevodilac stripa je Vinka Matijašić.

Na izvanredan način, usput gotovo savršeno ih oponašajući, Tardi je, i u svom originalnom literarnom ostvarenju (scenariju) i u svom crtežu, superiorno dinamizovao i relaksirao stil i duh, koliko inače rigidnih, visokomoralnih avanturističkih pisaca devetnaestog i početka dvadesetog veka, toliko i strogih i mračnih ilustratora koji su svojevremeno ukrašavali, najpre premijerna Vernova dela objavljivana kod pariskog izdavača Hecla („Éditions Hetzel“), ali i ostala. Ono što su Dore i Pisan značili za Servantesovog „Don Kihota“, to su neki drugi (Heclovi) ilustratori bili za Žila Verna.

Naš štampar je napravio pravi podvig, jer crna boja, uprkos neverovatno gustoj Tardijevoj šrafuri i često izuzetno tankim linijama od kojih se ona sastoji, nije „zagušila“ štampani crtež, eventualno stapajući te linije i praveći mrlje.

maciju karaktera dobrodušnog ujaka i još boljeg studenta u zle aktere, u eventualnoj drugoj epizodi, ako se ukaže potreba, obrazloži upotrebom nekakvih psihoaktivnih supstanci nad njima od strane, i po izgledu zlog saputnika, biologa Karla Đelatija. Ko zna...

Strip je evidentno proistekao iz Tardijevog ambivalentnog odnosa prema Vernovom delu: s jedne strane iz nezizmernog poštovanja opusa jednog genija, a s druge iz želje da se podvuče crta ispod naivne ljubavi iz mladosti. Umetnik je, kao i njegove filmske preteče, pratio skoro vek stare, još i sedamdesetih godina dvadesetog veka potpuno arhaične idejne literarne koncepte.

BEG TRAJE. IHTIORNIS PRELAZI
HILJADE KILOMETARA OPŠKRBLJUJUĆI SE GORIVOM, VODOM I HRANOM NA STANICAMA KOJE SU DVOJICA NAUČNIKA POSTAVILI PO CELOM SVETU I KOJE ODREĐUJU NJIHOVU MARŠRUTU. JEDNE VEČERI IHTIORNIS NADLEĆE GUSTU ŠUMU I POTOM SLEĆE NA SLANU VODU MALE REKE. PUTNICI GA NAPUŠTAJU I, POSLE PEŠAČENJA PO PRAŠUMI, STIŽU DO PODNOŽJA GRAĐEVINE NEOBIČNOG OSTATKA IŠČEZLE CIVILIZACIJE...

Što se mene, a možda i Tardija tiče, najveća mana čuvenih, čarobnih ilustracija Vernovih romana je to što ih nije bilo više (na primer, pogotovo u, meni kao detetu, nezamislivo dosadnom romanu „Morska zmija“), dok bi klasičkov tekst slobodno mogao da bude opušteniji, a ni malo humora mu ne bi škodilo. Sa druge strane, stripar je iskoristio ono najbolje što mu jezik stripa pruža – mogućnost da ilustracija prevagne nad tekstom, pa je svoje originalno pisano ostvarenje realizovao prvenstveno likovnim sredstvima. Ceo strip je postao jedna velika ilustracija sopstvenog romana. I tu Tardi prestaje da se poredi sa Vernom i počinje komparacija sa jednim drugim Vernovim savremenikom, Alberom Robidaom (Albert Robida), kome je po mnogo čemu srodniji. Budisti bi čak mogli da posumnjaju kako je Tardi reinkarnacija Robidae. Naime, Robida je rođen dve decenije posle Verna, ali je svoju spisateljsku karijeru započeo 1879. godine, i to, ni manje ni više nego odmah sa nizom od pet parodija na Vernova dela pod naslovom „Veoma izuzetna putovanja“. Naslov postaje jasniji kada se ima u vidu da je Vern tokom četrdeset dve godine kod „Hecla“ publikovao ukupno šezdeset četiri romana, a skoro od početka, izdavač ih je sve klasifikovao i najavljavao kao „Izuzetna putovanja“.

Robida se još poneki put „pozabavio“ Vernom, uznemiravajući i za života svog, ne zavaravajući se, uzora koji mu se, ko zna čime, zamerio u njihovim prošlim životima. Na primer, 1882. ostvarenjem „Put oko sveta za više od 80 dana“. Najvažnije: Robida nije bio samo pisac, već kao i Tardi, sam ilustrator svojih romana i priča. Ali ne samo svojih! Bio je jedan od najboljih i najpoznatijih naučnofantastičkih ilustratora čitave svoje epohe. Naročito se isticao u finoj parodiji.

No, bez obzira na sve, u celini posmatrano, „Ledeni demon“ je nesumnjivo pre sentimentalni omaž nego surova kritika.

Sudeći po navedenom, u svojoj priči Tardi je sebi dao prilično oduška, možda se ponekad posle i pokajavši koliko, dok je u crtežu prema sebi bio veoma strog i zahtevan. U maniru gravira, sa mnoštvom do granice zagušenosti, ali ipak uvek sa pravom merom izvlačenih linija, neretko sa gotovo tehničkom šrafurom, pravio je i fine otklone. „Nervoznim“ konturnim linijama, naročito oko figura, čitaoca je samo podsećao na razliku u vremenima nastanka dvaju tematski srodnih dela, Verneovog i Tardijevog. S jedne strane je išao ka hiperrealističnom prikazivanju eksterijera i enterijera, a sve u duhu pretprošlovekovne epohe, dok je s druge strane pravio gotovo karikaturnu stilizaciju likova. U onom delu vizuelizacije kojim je pokušao da dočara gigantske razmere realizovane zamisli zlog naučnika o misterioznom vodenom vozilu, poslednjoj reči ondašnje nauke, Tardi je malo asociirao na Čaplinov film „Moderna vremena“, a malo na „Futuropolis“ Frica Langa: ogromne turbine, zupčanci, zastrašujuća mehanika, snažan pokret, hipertrofirani prenosni kaiševi, potpuno bezlična radnička masa-posada, ljudi koji ručno, ogromnim polugama slepo po komandi upravljaju čudovišno moćnim spravama. Na istoj tabli na kojoj je na mikroplanu kadra uspostavljao ironičnu distancu, na makroplanu je bio surovo hladan i distanciran.

Konačan vizuelni rezultat: čaroban kontrast realističkog i grotesknog likovnog izraza.

